

Z VÝSLEDKOV PRIESKUMU NÁZOROV NA PRIVATIZÁCIU A BUDÚCNOSŤ DRUŽSTIEV

Politické zmeny v krajine, odštartované novembrovými udalosťami roku 1989, umožnili prudkú dynamizáciu procesu premeny etatického modelu centrálne riadeného hospodárstva na národnú ekonomiku trhového typu. Tento transformačný proces pochopiteľne neznamena len zrušenie inštitúcií starého systému (tzv. nástrojov riadenia) a tvorbu nových, ale vo svojej podstate vystriedanie subjektov sociálno-ekonomických procesov, ako aj hospodársko-právnych foriem ich fungovania. Ide teda o zmenu vlastníctva a foriem jeho fungovania a s nimi spojenú novú štruktúru spoločenských rol a pozícií. Transformácia nie je proces súťaže teoretických paradigiem, ale proces stretu záujmov, o čom svedčí aj výrazne artikulovaná politická stránka tohto vývoja, ktorú možno dokumentovať na priebehu tvorby príslušnej legislatívy.

Transformácia v agrárnom sektore má čo do formy i obsahu viaceré zvláštnosti. Jednou z nich je neprerušená formálno-právna existencia súkromného vlastníctva pôdy, kvantitatívna prevaha družstevnej formy hospodárenia (71 % obhospodarovanej pôdy na Slovensku) a koncentrácia výroby, ktorá (na rozdiel napr. od priemyslu) nemá analógie vo vyspelých európskych krajinách s trhovou ekonomikou. Z nich aj vyplýva, podľa nášho názoru, širší veľár variantov privatizačnej transformácie, ktorý (popri možnosti reštitúcie klasického veľkostatku) zahŕňa súkromné roľnícke hospodárstvo rodinného typu s plným pracovným vyťažením prednostu hospodárstva, poľnohospodársku činnosť ako vedľajšie zamestnanie (part-time farming), družstvo ako združenie vlastníkov k spoločnému podnikaniu, ako aj rôzne typy obchodných spoločností s uplatnením vlastnej a nájomnej práce.

Vzhľadom na rozhodujúci podiel družstiev na poľnohospodárskej produkcii a tým i na zabezpečení výživy národa je transformácia doterajšej etatickej podoby družstiev do hospodárskych foriem adekvátnych trhovej ekonomike závažným problémom agrárneho sektora pri zachovaní jeho výkonnosti a plnenia spoločenských funkcií. Aj keď v súčasnosti nepoznáme definitívnu podobu legislatívnych aktov, ktoré vytvoria normatívny rámec pre tento proces, možno vysloviť tézu, že významnú úlohu v ňom zohrá aktivita ľudského subjektu, jeho správanie sa vo väzbe na materiálne a duchovné potreby a osvojené sociálne normy a vzory. Napokon v demokratickej spoločnosti by tvorba politickej vôle mala vychádzať zo syntézy snažení a potrieb čo najširšieho okruhu samotných účastníkov a vykonávateľov sociálno-ekonomických pohybov.

Preto pracovisko sociálnych výskumov Výskumného ústavu ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva v Bratislave realizovalo v októbri 1990 rozsiahly terénny prieskum názorov členov poľnohospodárskych družstiev na otázky privatizácie a perspektívy vývoja družstiev.

Účelom tohto príspevku je prezentovať spoločnú informáciu o materiáli a metóde prieskumu, ktorého vecné výsledky obsahujú príspevky J. Bartu, G. Blaasa, F. Macha a S. Buchtu a I. Námerovej.

Prieskum sa uskutočnil s použitím techniky štandardizovaného dotazníka, ktorý obsahoval 36 uzatvorených (v niektorých prípadoch poloopených) otázok, spolu 72 znakov.

Terénnym zberom informácií boli poverení vopred inštruovaní pracovníci ústavu.

Výskumnú vzorku tvorilo 1704 respondentov (projektovaná vzorka 1800), vybratých viacstupňovým zámerným výberom. Pre prvý výberový krok (v ktorom sa vyberali družstvá) bola skonštruovaná typológia územia¹⁾, v rámci ktorej sa vyberali podniky tak, aby každý región bol zastúpený minimálne 6 podnikmi. V druhom výberovom kroku sa vyberali respondenti podľa kvótného rozpisu, ktorý stanovoval pre každý podnik počet respondentov podľa profesiových kategórií. Vzhľadom na dosiahnutie primeranej reliability predpokladaných komparácií podľa „vlastníctvo, resp. dedenie pôdy“ bola pre každú profesiovú kategóriu stanovená kvóta vlastníkov a nevlastníkov v pomere 1 : 1.

Porovnanie dostupných indikačných charakteristík základného súboru a získanej vzorky ukazuje nižšie zastúpenie žien (31,2 % oproti 35 % v základnom súbore), výrazne vyššie zastúpenie technicko-hospodárskych pracovníkov (24,1 % oproti 12,3 %

1) Išlo o nasledovné kultúrno-hospodárske regióny Slovenska: 1. rozptýlené (lazičné) osídlenie, 2. horská a podhorská oblasť, 3. Žitný ostrov, 4. tradičné roľnícke oblasti, 5. sociálno-demograficky problémové oblasti, 6. spišský región, 7. východné Slovensko.

v základnom súbore). Adekvátne tomu je v štruktúre vzorky podľa vzdelania prekročené zastúpenie respondentov so stredoškolským vzdelaním o 9,1 % a s vysokoškolským vzdelaním o 4,1 %.

U ostatných profesiových kategórií sa vzorka blíži k zloženiu základného súboru. Rovnako aj vekovým zložením (okrem okrajových vekových skupín do 30 a nad 60 rokov, ktoré sú vo výberovom súbore zastúpené nižšie) zodpovedá štruktúre základného súboru.

Získané dáta boli spracované pomocou štatistického programu. Boli spracované tabuľky 1. a 2. stupňa triedenia, obojsmerné a celkové relatívne početnosti a štatistické charakteristiky, z ktorých sa na interpretáciu použili chí-kvadrát test, normovaný kontingenčný koeficient C-norm a obojstranný znamienkový test podľa Reháka.

Ing. Gejza Blaas, CSc.